

Handbok för nämndemän

HANDBOK 6 · KAPITEL 21–23

Praktiskt stöd

**Kunskap, omdöme och ansvar
i den dömande uppgiften.**

Illustrerad utgåva · 8 oktober 2026

Innehåll

21. Praktisk checklista för tjänstgöringsdagen	4
22. Frågor som nya nämndemän ofta ställer	9
23. Klädsel i rättssalen – respekt, omdöme och förtroende	14

Läs ett kapitel i taget.
Återvänd till frågorna
inför nästa tjänstgöring.

Om handboken

En tjänstgöringsdag börjar redan med kallelsen och slutar först när handlingar, ersättningsunderlag och eventuella frågor har hanterats. En tydlig rutin hjälper dig att rikta uppmärksamheten mot det dömande arbetet.

Handbok 6 samlar praktiskt stöd i kapitel 21–23. Här finns en checklista för dagen, svar på vanliga frågor och råd om klädsel i rättssalen.

Klädkapitlet är det tidigare kapitlet om respekt, omdöme och förtroende, nu placerat som kapitel 23. Det tar upp politiska märken, kampanjnålar, idrottssymboler och religiösa attribut med tydlig skillnad mellan råd och jävsregler.

Använd checklistan tillsammans med den tjänstgörande domstolens aktuella anvisningar. Lokala tider, kontaktvägar och rutiner behöver alltid kontrolleras.

Alla situationer och exempelformuleringar är påhittade om inte en angiven källa uttryckligen beskrivs. Råd, kontrollfrågor och illustrationer är pedagogiskt stöd. De ersätter inte domstolens utbildning eller instruktioner.

Lagrum och källrubriker är klickbara. Framställningen avser rättsläget den 8 oktober 2026. Författningssidor kan även visa framtida lydelse. Läs den lydelse som gäller när du tjänstgör.

Kapitel 21 · Praktisk checklista för tjänstgöringsdagen

Före tjänstgöringen

Du har fått kallelsen. En kort förberedelse gör det lättare att komma fram i tid och börja dagen med uppmärksamheten på uppdraget.

Kontrollera datum, tid, plats och eventuell information om ett ändrat upplägg. Ta reda på hur du ska anmäla din ankomst och vem du kontaktar om något händer på vägen.

Läs de handlingar som domstolen har instruerat dig att förbereda. Det är särskilt viktigt i förvaltningsdomstol. Kontrollera att du kommer åt materialet i den anvisade tjänsten. Meddela i tid om något saknas.

Fundera över om du känner någon i målet eller har en anknytning som behöver bedömas. Säg till domstolen när en möjlig jävsfråga uppstår. Vänta inte tills förhandlingen är igång om du redan känner till omständigheten.

Planera resan med rimlig marginal. Packa det som behövs enligt domstolens rutiner, exempelvis legitimation, glasögon, hörapparat och anteckningsmaterial. Välj kläder som fungerar under dagen, se kapitel 23.

Checklista

Tid och plats • Förberedelser • Möjligt jäv • Kontaktväg • Praktisk utrustning

Kapitel 21 · Praktisk checklista för tjänstgöringsdagen

När du kommer till domstolen

Du är på plats men dagens ordning kan ha ändrats. Bekräfta det praktiska innan ni går in i rättssalen.

Anmäl din ankomst enligt domstolens instruktioner och kontrollera var du ska vänta. Om flera mål finns på schemat, ta reda på hur du får besked om vilket mål som ska börja.

Meddela ordföranden om något kan påverka din tjänstgöring. Det kan vara en jävsfråga, ett problem med att ta del av handlingarna eller ett behov som gäller hörsel, syn eller koncentration.

Nämndemännens frågor under huvudförhandlingen lämnas på en lapp till ordföranden, om inget annat särskilt har överenskommits i förväg. Kontrollera också rutinerna för pauser och utrustning före start.

Stäng av ljud och lägg undan privata meddelanden. Använd bara den tillgång till akter och system som hör till uppdraget. Gör det lätt för dig själv att följa processen från början.

Checklista

**Ankomst • Dagens upplägg • Information till ordföranden
• Frågor och pauser • Ostörd uppmärksamhet**

Kapitel 21 · Praktisk checklista för tjänstgöringsdagen

Under förhandling och överläggning

Underlaget växer. Anteckna det som hjälper dig att förstå och återfinna de avgörande frågorna. Försök inte skriva ner varje ord.

Markera vad som är en iakttagelse och vad som är din egen fråga. Säg till direkt om du inte hör eller förstår en uppgift. En osäker detalj är lättare att reda ut när den fortfarande är aktuell.

Lämna frågor under huvudförhandlingen på en lapp till ordföranden, om inget annat särskilt överenskommits i förväg. Undvik privata samtal om målet. Meddela ordföranden om uppgifter lämnas utanför förhandlingen.

I överläggningen, kontrollera vilken fråga ni prövar och vilket underlag som får användas. Be om förklaring av rättsreglerna när det behövs. Pröva argumenten och ange din egen bedömning.

Om du är oenig, säg vilken del det gäller och varför. Kontrollera att din mening har uppfattats rätt. Förväxla inte ett allmänt instämmande med ett genomtänkt ställningstagande till varje fråga.

Checklista

Lyssna • Klargör • Fråga neutralt • Pröva själv • Förklara din ståndpunkt

Kapitel 21 · Praktisk checklista för tjänstgöringsdagen

Efter dagens slut

Förhandlingen är över. Det återstår att hantera material, ersättning och eventuella frågor. Avsluta dagen lika omsorgsfullt som du började den.

Lämna tillbaka eller hantera handlingar och anteckningar enligt domstolens instruktioner. Kontrollera att inget skyddat material blir kvar på ett bord, i en delad skrivare eller i en privat digital tjänst.

Lämna de uppgifter som behövs för ersättning enligt gällande rutiner. Redovisa faktisk tjänstgöring och styrkta kostnader korrekt. Fråga kansliet om du är osäker på vad som får ersättas.

Kontakta domstolen skyndsamt om du upptäcker ett fel eller om något allvarligt hände under dagen. Ange vilken uppföljning som behövs och fråga hur skyddade uppgifter får lämnas.

Fånga gärna en allmän lärdom inför nästa gång. Vad vill du förstå bättre? Vilken fråga vill du öva på? För inte över skyddade uppgifter från målet eller överläggningen till privata minnesanteckningar.

Checklista

**Handlingar • Ersättningsunderlag • Uppföljning •
Sekretess • Nästa kunskapssteg**

Kapitel 21

Källor och eftertanke

Sveriges Domstolar, Roll och uppgift

Förberedelser och det dömande arbetet.

Sveriges Domstolar, Villkor och ersättningar

Tjänstgöring, ersättning och sekretess.

Rättegångsbalken, 4 kap. 13–14 §§

Jävsfrågor som behöver uppmärksammas.

Den tjänstgörande domstolens egna instruktioner

Kontrollera lokala tider, kontaktvägar och praktiska rutiner.

Frågor för eftertanke

- Vet du vem du kontaktar vid försening eller sjukdom?
- Vad behöver du förbereda före nästa dag?
- Hur ska dina anteckningar hanteras efteråt?

Källorna är kontrollerade den 8 oktober 2026. Praktiska råd och påhittade exempel är handbokens pedagogiska stöd.

Kapitel 22 · Frågor som nya nämndemän ofta ställer

Behöver jag kunna all juridik?

Du har blivit vald och undrar hur mycket du måste kunna för att göra ett gott arbete. Det är en rimlig fråga inför ett ansvarsfullt uppdrag.

Behöver jag vara jurist?

Nej. Uppdraget bygger på att du deltar tillsammans med juristdomare. Du behöver däremot genomgå utbildningen, följa underlaget och be om de förklaringar som krävs för att kunna ta ställning.

Får jag ställa frågor?

Ja. Nämndemännens frågor under huvudförhandlingen lämnas på en lapp till ordföranden, om inget annat särskilt har överenskommits i förväg. Håll frågorna relevanta och neutrala.

Kan jag fråga om juridiska ord?

Ja. Be gärna om en förklaring knuten till målet. Ett begrepp blir ofta lättare att förstå när det tydliggörs vilken skillnad det gör för prövningen.

Hur mycket måste jag läsa före dagen?

Följ domstolens instruktioner. I förvaltningsdomstol får du i regel material i förväg. I tingsrättens brottmål är arbetssättet ofta ett annat. Fråga om du är osäker på förberedelsen.

Kom ihåg

Du ska förstå tillräckligt för att kunna göra en egen prövning.

Kapitel 22 · Frågor som nya nämndemän ofta ställer

Vad gör jag när jag är osäker?

Du känner igen ett namn, missar ett svar eller märker att du inte delar de andras bedömning. Osäkerheten behöver få rätt hantering.

Vad gör jag om jag känner någon i målet?

Berätta om anknytningen för ordföranden eller domstolen direkt. En möjlig jävsfråga ska bedömas öppet. Bestäm inte själv att relationen säkert saknar betydelse.

Vad gör jag om jag inte hör?

Säg till omedelbart. Förklara vilken uppgift du missade. Rätten behöver kunna hantera bristande förståelse eller ett tekniskt problem medan förhandlingen pågår.

Får jag tycka annorlunda än juristdomaren?

Ja. Du har en egen dömande uppgift och röst. Förklara skälen, lyssna på invändningarna och be om rättslig vägledning när det behövs.

Måste jag hålla fast vid min första tanke?

Nej. Överläggningen kan ge bättre förståelse. Du får ändra uppfattning när skälen övertygar dig. Om oenigheten består ska den hanteras genom rättens regler.

Kom ihåg

Säg vad du behöver förstå och vilket skäl som gör dig tveksam.

Kapitel 22 · Frågor som nya nämndemän ofta ställer

Vad får jag berätta och publicera?

Familjen är nyfiken och en vän vill höra om dagens mål. Du behöver skilja ditt behov att tala om uppdraget från uppgifter som är skyddade.

Får jag berätta om överläggningen?

Nej, inte i ett vanligt privat samtal. Skyddet gäller även efter att domen meddelats. Du kan tala allmänt om arbetssättet utan att återge en verklig skyddad diskussion.

Får jag hänvisa till domen?

Du kan hänvisa till den offentliga domen och dess skäl. Vissa uppgifter kan fortfarande omfattas av sekretess. Låt domstolen hjälpa den som vill begära ut ett avgörande.

Kan jag skriva om uppdraget på sociala medier?

Du kan beskriva uppdraget allmänt. Röj inte skyddade uppgifter och tänk på förtroendet för din opartiskhet. Undvik att föregripa enskilda mål eller kommentera interna samtal.

Kan jag använda en privat AI-tjänst för anteckningarna?

För inte in skyddade uppgifter där. Följ domstolens anvisningar om digitala verktyg, handlingar och anteckningar. Vid osäkerhet, fråga först.

Kom ihåg

Att tala om uppdraget och att röja skyddade uppgifter är olika saker.

Kapitel 22 · Frågor som nya nämndemän ofta ställer

Praktiska frågor inför nästa gång

Några frågor handlar mindre om juridik och mer om hur dagen fungerar. Samla dem och be domstolen om tydliga besked.

Vad händer om jag blir sjuk eller sen?

Kontakta domstolen omedelbart enligt dess rutiner. Det kan påverka rättens möjlighet att genomföra dagen. Meddela vad som har hänt och när du kan vara på plats.

Behöver jag ha kostym?

Handbokens råd är vårdade, bekväma och diskreta kläder. Någon allmän kostymregel anges inte här. Kontrollera domstolens lokala anvisningar och läs kapitel 23.

Vilken ersättning får jag?

Ersättningar regleras särskilt och kan ändras. Använd domstolens aktuella information om arvode, inkomstförlust och resor. Spara de underlag som behövs och redovisa korrekt.

Vem hjälper mig vidare?

Domstolen hjälper med tjänstgöring, regler och rutiner. En förening eller erfaren kollega kan ge allmänt stöd och kunskapsutbyte. Välj en stödform som respekterar sekretessen och ditt självständiga ansvar.

Att ta med sig

En tydlig fråga är ofta det bästa nästa steget.

Kapitel 22

Källor och eftertanke

Sveriges Domstolar, För dig som vill bli nämndeman

Utbildning och förutsättningar för uppdraget.

Sveriges Domstolar, Roll och uppgift

Självständig roll, frågor och förberedelser.

Sveriges Domstolar, Villkor och ersättningar

Aktuell ersättningsinformation och skyldigheter.

Rättegångsbalken, 4 kap. 13–14 §§

Jäv.

Offentlighets- och sekretesslagen, 43 kap. 6 §

Överläggningssekretess.

Frågor för eftertanke

- Vilken fråga vill du få besvarad före nästa tjänstgöring?
- Vet du var den aktuella ersättningsinformationen finns?
- Vilken del av handboken vill du återvända till?

Källorna är kontrollerade den 8 oktober 2026. Praktiska råd och påhittade exempel är handbokens pedagogiska stöd.

Kapitel 23 · Klädsel i rättssalen – respekt, omdöme och förtroende

Innan du går hemifrån

På kavajen sitter en nål som du brukar bära. Den visar ett engagemang som betyder mycket för dig. I rättssalen kan någon uppfatta den som ett budskap från en domare.

Klädseln avgör inte hur skicklig du är som nämndeman. Den kan däremot påverka det första intrycket. Den som möter dig känner vanligtvis inte dig och vet inte hur noggrant du skiljer privata uppfattningar från uppdraget.

Handbokens råd är att välja rena, hela och vårdade kläder som fungerar under en lång dag. Det kräver inte kostym, slips eller en dyr garderob. En enkel skjorta, blus eller tröja kan fungera väl.

Tänk på temperaturen när du sitter stilla länge. Ett extra lager och bekväma skor kan underlätta. Undvik stark parfym och accessoarer som låter eller stör. Kontrollera om domstolen har särskilda anvisningar.

Utgå från vårdat, bekvämt och diskret. Låt klädseln hjälpa dig att arbeta koncentrerat och möta människor respektfullt. Råden här är praktiska rekommendationer, inte en nationell bindande klädkod.

Nyckelbudskap

Låt uppdraget stå i centrum för det intryck du ger.

Kapitel 23 · Klädsel i rättssalen – respekt, omdöme och förtroende

Politiska märken och kampanjnålar

Du bär en nål som uttrycker en åsikt om straff. Dagens mål gäller en tilltalads påföljd. Du har inte bestämt dig men budskapet kan väcka frågor.

Nämndemän kan ha politiska övertygelser och uppdrag. Den dömande uppgiften är ändå opolitisk. Handbokens rekommendation är att lämna partinålar, valmärken och tydliga politiska budskap hemma under tjänstgöringen.

Samma försiktighet är lämplig med kampanjnålar och slogans. Det som för dig uttrycker allmän solidaritet kan uppfattas som ett ställningstagande i en fråga som rätten ska pröva.

I det påhittade exemplet med en nål för strängare straff kan den tilltalade undra om bedömningen redan är gjord. Rekommendationen handlar om omdöme och förtroende. Den ska inte beskrivas som ett generellt lagförbud mot alla märken.

Tänk på vad den som möter dig faktiskt kan se. Det är lättare att undvika ett onödigt budskap före tjänstgöringen än att i rättssalen förklara att du menade något annat.

Praktiskt råd

Avstå från synliga märken som kan uppfattas som ett ställningstagande i målet.

Kapitel 23 · Klädsel i rättssalen – respekt, omdöme och förtroende

Fotbollsmärket i huliganmålet

Du bär din favoritklubbs märke. Dagens mål gäller ett våldsamt bråk mellan supportrar. Några av de inblandade förknippas med just din klubb.

Exemplet är påhittat. För dig visar märket ett idrottsintresse. En part kan däremot undra om du känner samhörighet med ena sidan eller har en negativ inställning till den andra.

Ett klubbmärke innebär inte i sig att du är partisk eller jävig. Men sammanhanget kan skapa frågor om opartiskheten. Handbokens försiktighetsråd är därför att avstå från idrottsnålar och liknande föreningsmärken under tjänstgöringen.

Om du dessutom har en faktisk koppling till de inblandade eller händelsen, berätta om den för rättens ordförande. Att ta av märket löser inte en möjlig jävsfråga. Anknytningen finns kvar även när symbolen inte syns.

Samma tanke kan användas när en annan symbol berör en konkret konflikt i målet. Skilj mellan ett olämpligt synligt budskap och en faktisk omständighet som domstolen behöver bedöma.

Nyckelbudskap

En diskret klädsel ersätter aldrig en prövning av en möjlig jävsfråga.

Kapitel 23 · Klädsel i rättssalen – respekt, omdöme och förtroende

Personlig tro och saklig bedömning

En religiös symbol eller ett klädesplagg kan uttrycka personlig tro. Det ska inte automatiskt tolkas som stöd för en viss part eller utgång.

Religionsfriheten skyddas av 2 kap. 1 § regeringsformen. Handboken rekommenderar inget generellt förbud mot religiösa symboler eller klädesplagg. Personlig tro innebär inte i sig partiskhet.

Skilj mellan ett uttryck för tro och ett budskap som uppmanar till ett visst ställningstagande i målet. Frågan är om det finns konkreta omständigheter som kan påverka förtroendet för opartiskheten i just den prövningen.

Betraktarens perspektiv är viktigt. Du vet vad du menar men den som möter dig kan uppfatta något annat. Samtidigt kan en enskild persons obehag eller fördomar inte ensamt avgöra om du är jävig.

Jävsbedömningen behöver ha saklig grund och knyts till omständigheterna i målet. Vid osäkerhet, ta upp frågan med domstolen. Gå inte in i en personlig diskussion med en part om din tro eller identitet.

Nyckelbudskap

Ta reaktioner på allvar och skilj dem från sakligt grundad tvekan om opartiskheten.

Kapitel 23 · Klädsel i rättssalen – respekt, omdöme och förtroende

Förtroendet byggs av helheten

Du har valt kläder för dagen. Gör en sista enkel kontroll. Finns det något du behöver fråga om eller berätta för domstolen?

Är kläderna vårdade och bekväma? Bär du ett politiskt budskap eller kampanjmärke? Kan en nål eller text uppfattas som ett ställningstagande i dagens mål? Finns en faktisk anknytning som behöver bedömas?

Om en part reagerar på din klädsel eller en symbol, låt ordföranden hantera frågan. Förklara vid behov de faktiska omständigheterna när du blir tillfrågad. Försök inte själv avgöra en jävsfråga genom att enbart dölja symbolen.

Du behöver inte förutse varje tänkbar reaktion. Du kan däremot göra genomtänkta val och uppmärksamma konkreta risker för missförstånd. Det ger ett praktiskt stöd för att hålla uppdraget i centrum.

Klädseln är en del av helheten. Uppmärksamhet, respektfulla frågor och självständiga bedömningar betyder också mycket. Låt ditt sätt att lyssna, tänka och ta ansvar vara det tydligaste budskapet från din plats i rätten.

Att ta med sig

Vårdat, bekvämt och diskret hjälper dig att låta arbetet tala.

Kapitel 23

Källor och eftertanke

Sveriges Domstolar, Villkor och ersättningar

Neutralt, sakligt och fokuserat uppträdande.

Sveriges Domstolar, Roll och uppgift

Det opolitiska uppdraget.

Regeringsformen, 2 kap. 1 § och 1 kap. 9 §

Religionsfrihet, saklighet och opartiskhet.

Rättegångsbalken, 4 kap. 13–14 §§

Konkreta omständigheter vid jäv och upplysningsskyldighet.

Frågor för eftertanke

- Vad kan din klädsel signalera i dagens mål?
- Har du skilt ett praktiskt klädråd från en jävsfråga?
- Hur hanterar du en reaktion utan att gå in i en privat diskussion?

Källorna är kontrollerade den 8 oktober 2026. Praktiska råd och påhittade exempel är handbokens pedagogiska stöd.

Inför nästa tjänstgöring

- Har jag kontrollerat tid, plats och kontaktväg?
- Har jag förberett materialet enligt domstolens instruktioner?
- Finns någon anknytning som jag behöver berätta om?
- Har jag det praktiska som hjälper mig att höra, se och följa arbetet?
- Vet jag hur frågor, pauser och anteckningar ska hanteras?
- Vilken fråga vill jag få förklarad inför dagen?

Pröva själv. Lyssna på andra. Ta ansvar för beslutet.

Egna anteckningar

Skriv allmänna lärdomar och frågor. För inte in skyddade uppgifter från en överläggning.

Egna anteckningar

Skriv allmänna lärdomar och frågor. För inte in skyddade uppgifter från en överläggning.

Din plats i rätten gör skillnad.

Kunskap hjälper dig att förstå.
Omdöme hjälper dig att pröva.
Ansvar hjälper dig att handla.

Handboken är skriven och utgiven av Nämndemannapodden.se, en kunskapsverksamhet inom ramen för Södertörns Nämndemannaförening. Texterna bygger på Veckobrevet för nämndemän och Nämndemannapodden samt de referenser som anges i handboken.

Prenumerera utan kostnad på Nämndemannapodden.se för att få Veckobrevet för nämndemän och Nämndemannapodden varje vecka. Fortsätt att utvecklas i ditt uppdrag.

Webb, Nämndemannapodden.se och sodertornnmf.se

E-post, sodertornnf@nmrf.se

Illustrationerna är symboliska och AI-genererade.